

**რელიგიური ვითარება
მეოცე საუკუნის დამდეგის ცხინვალის მხარეში**

**The Religious situation at the beginning of the
XX Century in Tskhinvali Region**

ალექსანდრა მღაბრიშვილი

გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი
გორი, საქართველო

Aleksandre Mgebrishvili
Gori State Teaching University
Georgia, Gori

ABSTRACT

Apart from the native language and cultural traditions, religious viewpoints of the Ossetians were highly valued, it can be proved by the notes both Georgian and Russian sources of the XIX century.

XIX century Russian sources point out the pagan origin of the majority of Ossetians. During the sacrifice rituals, they killed goats and hung their skins on tall trees. Christian Ossetians kept strict fasts and held sacrifice rituals on 'holy Sundays'. Islam spread mostly among Digorel Ossetians. Christianity was introduced to the Ossetians first from Byzantium in the VI-VII centuries, and then from Georgia. Although Christianity was not firmly established and the inhabitants of the mountainous regions were pagans in the late Middle Ages.

The topic of religion was of utmost importance. If the Georgian language was popular among the settled Ossetians on the Georgian territory, it was not popular among the Ossetians that came down from the mountains of the North Caucasus, not to say anything about the spread of Christianity. To settle the problems and spread political influence on the North Caucasians at the same time, Tsar's Russia used strategies such as a military and a migration policy. Georgian clergy were actively involved in the missionary campaign to convert a non-Christian population, living in the Caucasus, into Orthodox religion.

The Ossetians always could care and expand their cultural traditions, get a good education, and create their worthy contemporary history during the period of living in Georgia. Georgian state always provided Ossetians with fertile soil to improve literary and cultural relations among them, set new ways for their development and move onto the next stage, and so on.

After the establishment of the Soviet government in Georgia, church life had to face a difficult situation. Beginning from the XIX century malicious policy of conducting the service in the church in Russian, the abolition of autocephaly, and announcing Georgia as a Russian province by Royal Russia was successfully continued by Bolshevik Russia. From the first days of the Sovietization of Georgia, the purposeful fight against the Georgian Orthodox church began.

At the end of the 20s, with the view to intensify the anti-religion campaign, the establishment of atheist alliances began. Significant obstructing factors of the Georgian religion were national traditions that opposed the dangerous prototype of a unified Soviet person.

საკვანძო სიტყვები: ცხინვალი, ეთნიკური კონფლიქტი, სეპარატიზმი, ოკუპაცია, ტერიტორიული მთლიანობა, საბჭოთა რუსეთი, ბოლშევიზმი, რელიგია, კულტურა.

Keywords: Tskhinvali, ethnic conflict, separatism, occupation, territorial integrity, Soviet Russia, Bolshevism, religion, culture

მშობლიური ენისა და კულტურული ტრადიციების გვერდით საინტერესო გზა გაიარა ოსთა რელიგიურმა შეხედულებებმა, რომელთა შესახებაც საგულისხმო ცნობებს გვაწვდიან როგორც ქართული, ისე XIX საუკუნის რუსული წყაროები.

„საქართველოში, განსაკუთრებით ბარის რაიონებში ოსების მიერ მამულის მიღების და დამკვიდრების ერთ-ერთი პირობათაგანი იყო მათი ქრისტიანობა. წყალობის წიგნებში ხშირადაა ხაზგასმული ის ფაქტი, რომ ესა თუ ის ოსი „ახალი ქრისტიანია“, „ნაოსარი“, ანდა „ოსყოფილია“. სამივე შემთხვევაში ეს ნიშნავს იმ ოსის ქრისტიანობას, რომელსაც ეს ცნებები ეხება. ამ გარემოებაზე მითითება იმის მაჩვენებელია, რომ ქრისტიანი ოსის (თუ ის ქრისტიანია, მაშინ „ოსი“ ამ სიტყვის სრული აზრით აღარცაა და იგი ქართველად ითვლება) ცხოვრება ქრისტიანულ ქართულ მოსახლეობას შორის კანონზომიერია და ფრიად სასურველიც“ (სონღულაშვილი 2009: 179).

ვახუშტი ბაგრატიონის მიხედვით, ოსნი: „სარწმუნოებით არიან ძუელად ქრისტიანენი და სამწყსონი ნიქოზლისანი, და უფროს დუალნი. არამედ აწინდელთ ჟამთა დუალნი სახელით ოდენ ქრისტიანენი, რამეთუ იმარხვენ დიდმარხუასა, ხატთა, ეკლესიათა და სამღუდელოთა პატივსა უყოფენ და თაყვან-სცემენ, და სხვისა სრულიად უმეცარნი, არა უვისთ მღუდელი, და უნათლისღებონი არიან, თვინიერ რომელნი ქართლსა და რაჭას მოინათვლიან. ხოლო თაგაურნი, ქურთაულნი, ვალაგირი, ფაიქომი, დიგორელნი და ბასიანელნი, რომელთა თავნი და წარჩინებულნი მათნი არიან მაჰმადიანნი, და დაბალი გლეხნი ქრისტიანენნი, გარნა უმეცარნი

ორივეს რჯულისანი, რამეთუ გარჩევა მათი არს ესე: რომელნი სჭამენ ღორსა, არიან ქრისტიანენი, და რომელნი სჭამენ ცხენსა, ესენი არიან მაჰმადიანნი. გარნა ყოველთავე უწყიან მზგავსი კერპისა, რომელსა უწოდებენ ვაჩილას, რამეთუ შესწირავენ ელიას თხასა და ხორცსა შესჭამენ თვითვე, ხოლო ტყავსა გასჭიმავენ მაღალსა ძელსა ზედა და თაყვანი-სცემენ ტყავსა მას დღესა შინა ელიასასა, რათა არა მოუვლინოსთ ელიამ სეტყუანი და მოსსცეს ნაყოფნი ქუეყანისანი“ (თოგოშვილი 1977: 37).

ოსების დიდი ნაწილის წარმართულ წარმოდგენებთან სიახლოვეზე XIX საუკუნის არაერთი რუსული წყაროც მიუთითებს.

რუსი მწერალი ორესტ ევეცკი, რომელიც დიდხანს მუშაობდა კავკასიაში (ამიერკავკასიის სტატისტიკის მიმართულებით), დაკავებულ იყო რუსული ხალხური სიტყვიერების ნიმუშების შეგროვებით, საქართველოს მთავარმმართველის, გენერალ-ფელდმარშლის, გრაფ პასკევიჩის ბრძანებით შექმნილ ნაშრომში „ამიერკავკასიის სტატისტიკური აღწერა“ არაერთგზის მიუთითებს, რომ ამიერკავკასიაში მცხოვრები 22 000 სული (იგულისხმება ორივე სქესი) ოსიდან, რომლებიც ოსურ ენაზე საუბრობენ, გარკვეულმა ნაწილმა მიიღო ქრისტიანული (ბერძნული მიმართულების) სარწმუნოება და შეურია მასში სხვადასხვა წარმართული რიტუალები, ხოლო ნაწილი კი კერპთაყვანისმცემელია. როგორც ერთ, ისე მეორე ნაწილში ფართოდ არის გავრცელებული მრავალცოლიანობა (ევეცკი 1835: 31).

ო. ევეცკი საინტერესოდ საუბრობს ოსთა რელიგიური რიტუალების შესახებ. კერძოდ, ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ ოსების დიდი ნაწილი წარმართული რწმენისაა. ხშირად სოფლებში გააჩნიათ სამლოცველო სახლები, აშენებული ქვით, შემოსაზღვრული ხეებით, რომლებსაც მინიჭებული აქვთ წმინდა მარიამის და ქვეყნის მფარველი სხვა სულების სახელები. სამლოცველო სახლების შიდა მხარე მორთულია ჯვრით და უამრავი რქით. ხეცსურები, სვანები და ოსები ძლიერ პატივისცემას განიცდიან ძველი ეკლესიების მიმართ. თვით მოკლულის ნათესავიც ვერ გაბედავს შეეხო მკვლელს, ვიდრე ის თავს აფარებს მის ზღუდეებს. მათ აქვთ თავიანთი წმინდა ტყეები და კორომები. იცავენ მარხვებს შობის და აღდგომის წინ. მათ იციან სხვადასხვა დღესასწაულის შესახებ, მაგრამ არ ესმით მათი მნიშვნელობა. ამ დღესასწაულებს ხვდებიან მსხვერპლშეწირვით, რომლებსაც დეკანოზები ასრულებენ და ამთავრებენ შმაგი სახალხო ნადიმითა და თოფებით მიზანში სროლით (იქვე: 86).

ვახუშტი ბაგრატიონისა და ო. ევეცკის მსგავსად, ოსთა რელიგიურ წარმოდგენებს სახასიათო შტრიხებით წარმოადგენს რუსი გეოგრაფი, ეთნოგრაფი, რუსეთის საიმპერატორო გეოგრაფიული საზოგადოების წევრი პეტრე ნადეჟდინი, რომელიც თითქმის ორი ათეული წელი ცხოვრობდა კავკასიაში და ნაშრომის „ბუნება და ადამიანები კავკასიასა და ამიერკავკასიაში“ მომზადებისას აქტიურად სარგებლობდა რუსეთის საიმპერატორო გეოგრაფიული საზოგადოების კავკასიის განყოფილების არქივებსა და რუმინელების მუზეუმში დაცული საინტერესო მასალით.

ავტორი ეყრდნობა რა ჰაქსტჰაუნენისა და დიუბუა დე მონპერეს ცნობებს, დაასკვნის, რომ ოსები ქრისტიანებად მოქცეულნი არიან ქართველი მეფის - ვახტანგ გორგასლის მიერ. შემდგომში თამარ მეფეც დიდად უწყობს ხელს მათ შორის ქრისტიანობის გავრცელებას. ოსთა შორის არიან ქრისტიანებიც, მაჰმადიანებიც, წარმართებიც. მიუხედავად ამისა, მათში ვერც ერთმა რელიგიამ ვერ გაიდგა ფესვი. ისინი სანახევროდ წარმართები არიან. გააჩნიათ წმინდა კორომები, სადაც შესაწირად მიაქვთ მსხვერპლი (პური, ხორცი, თევზი).

მსხვერპლშეწირვის დროს კლავდნენ თხებს, ხოლო მათ ტყავებს კიდებდნენ მაღალ ხეებზე.

ოსთა შორის თხის კულტის აქტუალობაზე მინიშნებს პროფ. გ. სოსიაშვილიც: „ვაჩილას კულტი ოსურ წარმართულ პანთეონში უკავშირდებოდა თხის კულტს. თხის კულტი იმდენად ძლიერი იყო ოსებში, რომ ქართულ საზოგადოებაში ვაჩილა ოსი ადამიანის სინონიმად იქცა...“

აღსანიშნავია, რომ ვაჩილას კულტი დღესაც არის გავრცელებული საქართველოში მცხოვრებ ოსებში“ (სოსიაშვილი 2007: 9).

ნახევრად ქრისტიანი ოსები მკაცრად იცავენ ქრისტიანულ მარხვებს და თავის მსხვერპლს სწირავენ წმინდა კვირაში. აღსანიშნავია, რომ ყველა დიდი დღესასწაულისათვის განკუთვნილია განსაკუთრებული მსხვერპლშეწირვა. ახალ წელს - ღორი, აღდგომას - ცხვარი ან ბატკანი, შობას - თხა. ძირითადად პატივისცემით და მოწიწებით ეპყრობიან და თავყვანს სცემენ ოთხ წმინდანს: წინასწარმეტყველ ილიას, მთავარანგელოზ მიქაელს, წმინდა გიორგის და წმინდა ნიკოლოზს. მათ ქრისტიანული შვიდდღიანი კვირა აქვთ. კვირას ეძახიან ღვთის დღეს. ორშაბათს და პარასკევს თვლიან ისეთ დღეებად, როდესაც ახალი საქმის დაწყება არ შეიძლება (ნადეჟდინი 1869: 101).

ოსთა რელიგიური ცხოვრების შესახებ საგულისხმო ცნობებს იძლევა რ. თოფჩიშვილი: „დღეს ოსები ძირითადად ქრისტიანები არიან. გვხვდებიან მაჰმადიანებიც. მაჰმადიანობა განსაკუთრებით დიგორელ ოსებში იყო გავრცელებული. ოს ხალხში ქრისტიანობა VI-VII სს-ში ჯერ ბიზანტიიდან, შემდეგ კი საქართველოდან შევიდა, თუმცა ამ სარწმუნოებამ აქ ფეხი მყარად ვერ მოიკიდა და გვიან შუა საუკუნეებში მთის ხეობებში მცხოვრებნი წარმართები იყვნენ. საქართველოს ხელისუფლება ცდილობდა მიგრირებული ოსებისათვის ქრისტიანობა მიეღებინებინა. ისლამი დასავლეთ ოსეთში ყაზარდოდან XVII-XVIII სს-ში გავრცელდა. ოსებს ჰყავდათ ქრისტიანიზირებული ღვთაებები: უაგ-გიორგი, უასტირჯი (წმინდა გიორგი); უაცილა-წმინდა ილია; უაცნიკოლა-წმინდა ნიკოლოზი; უაც-ტოტურ-წმინდა თევდორე და სხვ. ოსეთში იყო საერთო ოსური სალოცავებიც („ძუარები“), სახეობო, სასოფლო და საგვარო კულტები. მაგალითად, ალაგირელთა სალოცავი იყო „რეკომი“. ამ სალოცავში არსებულ ზარზე ქართული ნუსხახუცურით შესრულებული წარწერაა. ლოცვებში ხშირად ახსენებენ „მიქელგაბრიტას“ და „თარანჯელოზს“,

რაც სხვა არაფერია, თუ არა მიქელგაბრიელი და მთავარანგელოზი. რაც შეეხება ქურთათისა და თავაურის ხეობებს, აქ საერთო სახელო კულტები არ ყოფილა, მხოლოდ სასოფლო სალოცავები იყო. მაგალითად, ასეთი იყო „ძიგვისი ძუარ“ წმ. გიორგის სახელოზე. ოსებმა, ისევე როგორც ქართველმა მთიელებმა, იცოდნენ სალოცავისადმი მიწის შეწირვა (უშვილო მშობლებს შვილი თუ შეემინებოდათ, მემკვიდრის არ ყოლის შემთხვევაში, სოფლიდან გადასახლებისას)“ (თოფჩიშვილი 2007: 61).

ზემოთ ნახსენები ოსური სალოცავების („ძუარები“) და ზოგადად ოსთა წარმართობისაკენ მიდრეკილი ბუნების შესახებ გარკვეულ ცნობებს გვაწვდის პეტერბურგის საჯარო ბიბლიოთეკის თანამშრომელი ვალდემარ პვაფი.

ნაშრომში „материалы для истории осетин“, რომელიც გამოქვეყნებულია კრებულის - „Сборник сведений о кавказских горцах“ - V ნაწილში, მითითებულია, რომ წარმართ ოსებში ყველა გვარს თავისი ღმერთი ან წმინდანი ჰყავს, რომელიც ოსურ ენაზე იწოდება „ძუარ“. ჩვეულებრივ ამ სიტყვას თარგმნიან, როგორც „წმინდა მფარველი“, რაც არცთუ ისე ზუსტია. „ძუარის“ უფრო შესატყვისი თარგმანია „საგვარეულო ღმერთი“.

ასეთ „ძუარს“ ყველა გვარი წლის გარკვეულ დღეებში სწირავს მსხვერპლს. „ძუარის“ ქურუმი ადრე ყოველთვის იყო გვარის უხუცესი. ამჟამად კი, პატრიარქალური ყოფის შლისას, ქურუმებად გვევლინებიან სხვებიც. არ ვიცი, ისინი როგორ ირჩევიან, მაგრამ მსმენია, რომ ხალხში უცოდველებად ითვლებიან. „ძუარის“ დღესასწაულზე ყველა ეზო ცალკე, საკუთარ კედლებში კლავს ცხვარს, ხარს და მისთ. შემდეგ იწყება მსხვერპლშეწირვა... მომლოცველები „ძუარს“ საჩუქრად მიართმევენ ძვირფას ნივთებს, რათა დაიმსახურონ მისი მფარველობა. მსხვერპლშეწირვის ადგილზე ყველა მიემართება ფეხით და დიდი ნაწილი ფეხშიშველი (კრებული 1871: 93).

ხსენებული ავტორის ცნობების შესაბამისად, ზემოთ ხსენებული „ძუარის“ გარდა, ოსებს გააჩნიათ რამდენიმე განსაკუთრებული ღვთაება. მაგალითად, ავსატი-პირუტყვის მფარველი, დონბეტტერი-მნიშვნელოვანი ღმერთი, რომლის დანიშნულების ახსნაც პვაფისათვის, მისივე თქმით, - ვერავინ შეძლო, საუბარეგი - ქურდებისა და ყაჩაღების მფარველი და ა.შ. (იქვე: 94).

„ქართველთა შემოფოთებას იწვევდა ოსების არასერიოზული დამოკიდებულება ნებისმიერი სარწმუნოებისადმი და ღრმად ფესვგადგმული კერპთაყვანისმცემლობისადმი. ამ ამბით, უმთავრესად, დაინტერესებული იყვნენ სასულიერო პირნი, რომელნიც თავს ვალდებულად რაცხდნენ ჩარეულიყვნენ მართლმადიდებლური სარწმუნოების შენარჩუნების, მისი დაცვისა და მეზობელი ერის ხალხში გავრცელების საქმეში. არაიშვიათად მიმართავდნენ გარკვეულ ღონისძიებებს, მაგრამ

კეთილად და ერთგულად განწყობილი სამღვდელოების ჩარევა ოსთა „მორჯულების“ შეგონების საქმეში მარტოდენ ჩარევით მთავრდებოდა, შედეგი კი მაინცდამაინც სანუგეშოდ არ გამოიყურებოდა“ (გაჩეჩილაძე 1996: 49).

XIX საუკუნის ქართული პრესა აქტიურად საუბრობდა ოსთა რელიგიურ ინდიფერენტიზმზე და სისტემატურად შეახსენებდა საზოგადოებას ამ პრობლემის აქტუალობას. მიუხედავად ამისა, იმ დროინდელ ჟურნალისტთა თუ უბრალოდ საკითხით დაინტერესებულ მკითხველთა დასკვნები ხშირად არცთუ ისე მიმზიდველია.

მაგალითისათვის „მწყემსი“ წერდა: „რა ღონე ვიხმარო, არ ვიცი, მათზე არავითარი გავლენა არ აქვს ჩვენს სწავლა-მოდღვრებას. საჭიროა, გამოგზავნონ ხეირიანი მქადაგებელი და ამასთან ერთად გახსნან სასოფლო სკოლები“ (მწყემსი 1885/2).

„საქართველოს ოსებს მრავალი დღესასწაული ჰქონდათ, როგორც მართლმადიდებლური, ისე კერპთაყვანისმცემლობის აღმნიშვნელი. სამაჩაბლოელი კორესპონდენტის მიხედვით თუ ვივისჯელებით, წმინდა გიორგის დღეობა ყველაზე მეტი პატივისცემით სარგებლობდა ოსებში. „დალხინების, გაჭირვების თუ ქურდობის დროს წმ. გიორგის სახელს ახსენებენ. ოსურად მას „ვასჯირჯის“, ანუ ვასგირგის ემახიან. დიდი ამბით ელოდებიან ამ დღესასწაულს, წმ. გიორგობას. ხოცავენ საქონელს, ლუდს ხარშავენ, თაფლს იღებენ სკიდან... გასწევენ გერის წმ. გიორგის სალოცავში. აუარებელი მლოცველი - ქალი თუ კაცი, ფერადად მორთულნი, შეუდგებიან აღმართს სიმღერით და ცეკვით. ეკლესიის წინ მათ ხვდებიან დეკანოზები. ისინი ამწყალობლებენ ხალხს, რომლებიც მოწიწებით ლოცულობენ, რის შემდეგაც დაიწყება სიმღერა წმ. გიორგიზე. ეს ისეთ წმინდა ადგილად არის მიჩნეული, რომ იქ ცუდი საქმის გაკეთებას ვერაფერს გაბედავს“. რიტუალს შეასრულებდნენ თუ არა, მიდიოდნენ სახლებში და დროს ატარებდნენ მანამ, სანამ სულ არ დაამთავრებდნენ ამ დღისთვის მომზადებულ სურსათს („ცნობის ფურცელი“, 1898, № 682)“ (გაჩეჩილაძე 1996: 61).

განსაკუთრებული მნიშვნელობის საკითხს წარმოადგენდა სარწმუნოების თემა. თუკი ქართული ენა პოპულარობით სარგებლობდა საქართველოს ტერიტორიაზე ჩამოსახლებულ ოსთა შორის¹, იმავეს თქმა რთულია ჩრდილოეთ კავკასიის მთიანეთიდან ჩამოსახლებულ ოსთა შორის ქრისტიანული სარწმუნოების გავრცელების კუთხითაც. „სამაჩაბლოს მოსახლეობას შეადგენდა: ოსები და მთიდან ჩამოხვეწილი ელემენტები, დაკავშირებულნი საქართველოსთან ეკონომიურად, პოლიტიკურად და

¹ ოსთა შორის ქართული ენის პოპულარობაზე მიუთითებს ა. სონღულაშვილი ნაშრომში „სამხრეთ ოსეთი“ საქართველოში?!, თბ., 2009; ამავე საკითხს არაერთხელ ეხებიან XIX ს. ისეთი რუსული წერილობითი წყაროები, როგორც-ბიცაა: 1. О. Евецкий, Статистическое описание Закавказского края, Санкт-Петербург, 1835; 2. П.Надеждин, Опыт географии Кавказского края, Тула, 1891 და სხვ.

რელიგიითაც, მაგრამ აქ, ჩრდილოეთში, სადაც ქრისტიანობა უმეტესად მახვილით ვრცელდებოდა, სადაც საშუალო საუკუნეებშიც ჰყვოდა წარმართობის კულტი, ამ მრისხანე და მეომარ თემში, ეკლესია შესამჩნევ როლს არ თამაშობდა“ (მნათობი 1924/2: 160).

ამგვარი პრობლემების მოსაგვარებლად და იმავე დროს ჩრდილო კავკასიელებზე საკუთარი პოლიტიკური გავლენის გასავრცელებლად მეფის რუსეთის სამოქმედო არსენალიდან განსაკუთრებული მონდომებით გამოყენებულ ისეთ სტრატეგიებს, როგორებიც იყო სამხედრო და მიგრაციული პოლიტიკა, XIX საუკუნის პირველი წლებიდანვე კვლავ დაემატა მისიონერული საქმიანობა. ვგულისხმობთ გორის არქიეპისკოპოს დოსითეოს ფიცხელაურის პროექტის (ყავაშვილი 2009: 295) საფუძველზე 1814 წლიდან „ოსეთის სასულიერო კომისიის“ აღდგენის ფაქტს (ბუბულაშვილი 2007: 234).

კავკასიაში მოსახლე არაქრისტიანი მოსახლეობის მართლ-მადიდებლურ სარწმუნოებაზე მოქცევის მისიონერულ კამპანიაში აქტიურად იყო ჩართული ქართველი სამღვდელთა. 1853 წელს მოსკოვში გამოქვეყნებული ერთ-ერთი წყაროს მიხედვით, ჯერ კიდევ 1820 წლის 9 აპრილს რუსეთის წმინდა სინოდის დადგენილებით დაჯილდოებულ სასულიერო პირთა შორის არიან: ნ. სამარდანიშვილი, პ. ავალიანი, ვ. ცერაძე, გ. ამირიძე, ი. ლომოური, ა. მაჭავარიანი, ზ. მამაცაშვილი, ი. ელიოზიძე, ბ. ილურიძე, გ. სამაგლიშვილი და სხვები. ჩამოთვლილ პირთაგან, კავკასიის არქეოგრაფიული კომისიის აქტებში დაცული ცნობის მიხედვით, გამოირჩეოდა ნიკოლოზ სამარდანიშვილი. ამ უკანასკნელმა თავისი მუხლჩაუხრელი მისიონერული მოღვაწეობის შედეგად დიგორელ და ბასიანელ ოსთა შორის მცირე დროში ორას ოცდაათი ადამიანის ქრისტიანად მოქცევა მოახერხა (აქტები... 1874: 402).

საქართველოში ცხოვრების მთელი პერიოდის მანძილზე ოს ხალხს ყოველთვის ჰქონდა საშუალება ეზრუნა და გაედრმავებინა კულტურული ტრადიციები, მიეღო სრულფასოვანი განათლება და შეექმნა საკუთარი ღირსეული უახლესი ისტორია. ქართული სახელმწიფო ყოველთვის ზრუნავდა მის ჭერქვეშ მცხოვრებ ოსებთან ლიტერატურულ-კულტურულ ურთიერთობათა გადრმავების მიზნით ნოყიერი ნიადაგი შეექმნა, სახავდა ახალ გზებს მათი განვითარების ახალ საფეხურზე გადასანაცვლებლად და სხვ. ასეთი მზრუნველობის მაგალითების მოძიება ძნელი არ არის საქართველოს არც ძველ და არც ახალ ისტორიაში, ხოლო განსაკუთრებით იგი საგრძნობი ხდება XVIII-XIX საუკუნეების მიჯნიდან.

ჯერ კიდევ XIX საუკუნის პირველი წლების რუსული წერილობითი წყაროები მიუთითებენ ქართველთა როლზე ოსთა შორის ქრისტიანობის გავრცელების ხელშეწყობის საქმეში.

„Проповедники к ним посылаются из нарочно определенных к тому духовных, а найпаче Грузинских, и их уже несколько крещено...“ (ისტორიული ვითარება... 1802: 99).

აღნიშნული წყაროს მიხედვით, მოცემული ეტაპისთვის ქართველ სასულიერო პირთა მიერ მონათლული ოსების რაოდენობა სამი ათასს შეადგენდა.

ასე გრძელდებოდა მომდევნო ათწლეულების მანძილზე და არამარტო რელიგიური მიმართულებით, ვიდრე კავკასიონის მთებიდან ჩამოვაკეხული ოსი მეზობლები ქართულ მიწაზე წელს მოიმაგრებდნენ და კეთილ მასპინძელთა მიმართ რიგ ავაზაკურ ზრახვებს ჩაიდებდნენ გულში.

ასეთი ტემპით ვითარდებოდა რელიგიური ცხოვრება ცხინვალის რეგიონში. თუმცა აქ მოსახლე ოსური თემის რელიგიური რწმენა-წარმოდგენების გარდა, ცხინვალში აქტიურად ჩქეფს ადგილობრივ ებრაელთა სასულიერო ცხოვრება.

შ. წიწუაშვილის ცნობით, ცხინვალში ფუნქციონირებდა ექვსი სინაგოგა: თამარაშენის თემის, მანაშეროვების ქვის, პაპისმედოვების ხის, ზიზოვების დიდი ქვის, დავარაშვილებისა და კრიხელების სინაგოგები (წიწუაშვილი 2014: 21).

ჯერ კიდევ 1890 წელს ცხინვალს რაბი აბრამ ხვოლესი ეწვია და ცხინვალელ ებრაელთა თხოვნით ოჯახთან ერთად რჩება ცხინვალის ებრაელთა სალოცავის რაბინად.

„რაბი ხვოლესის ჩამოსვლა თავიდანვე დაეტყო ცხინვალს. გაიზარდა მლოცველთა რიცხვი, გამოცოცხლება დაეტყო თალმუდ-თორას, ადრე თუ თითო-ოროლა თალმიდი (მოსწავლე) დადიოდა, ახლა გაიჭედა სალოცავების დარბაზები“ (პატარკაციშვილი 2002: 4).

აქვე, საგულისხმოა ქართველთა და ებრაელთა მეგობრობის კიდევ ერთი ნათელი ფურცელი, რომელიც გვინდა შევახსენოთ მკითხველს.

„ვინ იყო დავით მენახემის ძე ბააზოვი. პატარა ცხინვალელი ებრაელი ბიჭუნა, რომელმაც თამამად, გაბედულად გააბიჯა ჩრდილოეთისკენ, დიდი ებრაული სამყაროსკენ, მარადიული ებრაული სინათლისკენ, რათა დასწრაფებოდა მას. დაეოკებინა ჯერ თავისი თავი და შემდეგ თავისი თანატომელნი. მას თავისებურად ესმოდა რაბინების როლი ხალხის, ჯამაათის წინაშე“ (გვერდწითელი... 1990: 121).

ცხინვალში დაბადებული რაბინი დავით ბააზოვი გახლდათ ებრაელთა სულიერი წინამძღოლი, განმანათლებელი და საყოველთაოდ ცნობილი საზოგადო მოღვაწე, ქართველი ერისა და ქართველი ებრაელობის საუკუნო ძმობის აქტიური დამცველი და ქომაგი.

განათლების მისაღებად რუსეთს გამგზავრებული დ. ბააზოვი უახლოვდება ჰასქალას² იდეებს ნაზიარებ ახალგაზრდობას, საქართველოში მობრუნებული კი იწყებს აქტიურ საზოგადოებრივ მოღვაწეობას. რაში გამოიხატებოდა მოღვაწეობის ძირითადი მიმართულებანი? პირველ ყოვლისა, ქართველი ებრაელობის „გამოყვანა სიბნელიდან“, რაც გულისხმობდა ქართველ ებრაელთა ინტელექტუალური დონის ამაღლებას. აგრეთვე მათ

² XVIII საუკუნის მეორე ნახევარში ჩამოყალიბებული ებრაული საზოგადოებრივ-კულტურული მოძრაობა.

დაკავშირებას „აშქენაზ“³ ებრაელებთან.

საუბარია სწორედ იმ რაბი დავით ბააზოვზე, რომელმაც უცხოეთში⁴ (საბჭოთა ოსეთი 1990/163) გამართულ ერთ-ერთ სიონისტურ თავყრილობაზე საჯაროდ განაცხადა: „მე ჩამოვედი კავკასიის მთებში ჩაკარგული ერთი პატარა ქვეყნიდან, რომელსაც ჰქვია საქართველო და სადაც არასოდეს ყოფილა ებრაელთა სიძულვილი, რბევა, ანტისემიტიზმი.“

არ დააყოვნა დ. ბააზოვის საქართველოსადმი სიყვარულისა და მოკრძალების გრძნობით გაჯერებულმა ამ და სხვა მრავალ გამოსვლათა შედეგმა. ნახსენებ ღონისძიებაზე დ. ბააზოვი ფრანგმა გენერალმა ლიფმონმა შემდეგი სიტყვებით წარუდგინა შეკრებილ საზოგადოებას: „ძმებო, თქვენს წინაშე დგას თქვენი ძმა შორეული ქვეყნიდან მოსული. ეს ქვეყანა შორს არის ჩემგან, მაგრამ იგი უნდა ახლოს იყოს ყოველი ებრაელის გულში (კონფერენცია დიდი აღტაცებით ფეხზე წამოდგა. საშინელი სიჩუმე ჩამოვარდა). ევროპა დღეს ცდილობს ადამიანის სიყვარულის განხორციელებას. ეს კი ქართველ ერს 2000 წლის წინათ ჰქონდა შეთვისებული, ამის მოწმეა ქალაქი მცხეთა და მისი პრეზიდენტი (მამასახლისი), რომელიც დაუხვდა იერუსალიმიდან გამორეკილ ებრაელებს პურ-მარილით, აქ ისტუმრა ძმურად და დღევანდლამდე, თუმცა ბევრი პოლიტიკური ცვლილება მოხდა ერში, მაგრამ თავისი ადგილი ადამიანის სიყვარულისა და ძმური განწყობისა მათში შეუცვლელია.“

ქართველ ერს შეუძლია ამაყად წარმოსთქვას: „ჩვენც გვყავდა მეფეები, სამღვდელოება, მწერლობა, მაგრამ სხვა ერების დევნა ფიქრადაც არ მოგვსვლიაო, ევროპის წინანდელი ძალებით დაქცეულ სისხლში ჩვენი ხელი არ გასვრილაო“. აი, ასეთია ქართველი ერი, საიდანაც ჩვენი სტუმარი ჩამოვიდა.

საზოგადოება აღფრთოვანებული შეხვდა ამ სიტყვებს და უსურვა ქართველ ერს კეთილი მომავალი“ (სამშობლო 1915/126).

უამრავი მსგავსი მაგალითის დასახელება შეგვიძლია, რომელთა საფუძველზე ჩამოყალიბდა ქართველთა და ქართველ ებრაელთა ურთიერთობის სრულიად განსხვავებული ფენომენი.

რაც შეეხება ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის მდგომარეობას, XX საუკუნის პირველ ათწლეულში ცხინვალი და მისი შემოგარენი ეპარქიალურად ნიქოზის ეპარქიაში შედის, მაშასადამე, ისტორიულად ქ. ცხინვალი ნიქოზელი მღვდელმთავრის იურისდიქციას განეკუთვნებოდა. რუსეთის მიერ საქართველოს პირველი ოკუპაციისა და საქართველოს მართლმადიდებლური ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმების შემდეგ, ეგზარქოსობის პერიოდში, ადმინისტრაციული დაყოფა შეიცვალა.

აქ მოღვაწე სასულიერო პირთა შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ ზოგიერთ მათგანზე ინფორმაციის მოძიება შესაძლებელია ხელნაწერთა

³ უცხო ქვეყანაში (ძირითადად ევროპაში) მცხოვრები ქართველები.

⁴ ახალგაზრდა ებრაელ სიონისტთა კონფერენცია ჩატარდა მაინის ფრანკფურტში 1913 წელს.

ეროვნულ ცენტრში დაცულ და XVIII საუკუნის ბოლო მეოთხედით დათარიღებულ ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დავთრებში. ამ დოკუმენტების მიხედვით, ცხინვალში სხვადასხვა დროს მოღვაწეობდნენ: მღვდელი ქრისტესია (შედანაშვილი) (თაბუაშვილი 2013: 54), მღვდელი იოანე (ცერაძე) (იქვე: 55), მღვდელი იოსებ (კასრაძე) (იქვე: 57), ხიზნად მოსული არბოელი მღვდელი გაბრიელ (იქვე: 64) და ა.შ.

XX საუკუნის პირველი წლები ჯერ კიდევ ეგზარქოსობის⁵ პერიოდი გახლავთ, პერიოდი, როდესაც მეფის რუსეთის წარმომადგენელი მღვდელმთავარი სრულებით არ არის დაინტერესებული ქართველთა შორის ქრისტიანობის განმტკიცებით; ყოველდღიურ საქმიანობად არის ქცეული მცდელობა წირვა-ლოცვის რუსულ ენაზე დაკანონების, ეპარქიების შემცირების და მრევლში ქრისტიანული ცნობიერების დასაკნინებლად.

ამ პერიოდის ცხინვალის სასულიერო ცხოვრებაზე საუბრისას გვერდს ვერ ავუვლით მღვდელ იროდიონ ოქროპირიძის პიროვნებას.

იროდიონ ოქროპირიძე 1859 წელს დაიბადა სოფელ დისევში. აქაური ოქროპირიძეების საგვარეულო სახლმა არაერთი ცნობილი მისიონერი, მღვდელმთავარი და სასულიერო პირი მისცა საქართველოს. მათ ჩამონათვალში ალბათ შემდეგი გვარ-სახელების მოხმობაც იკმარებდა: მღვდელი დავით ოქროპირიძე⁶, წმინდა მღვდელმთავარი ალექსანდრე⁷, ეპისკოპოსი ლეონიდე⁸, ეპისკოპოსი პიროსი⁹, დეკანოზი გაბრიელი¹⁰, მღვდელი ალექსანდრე¹¹ და სხვ.

⁵ ეგზარქოსების საქართველოში მოღვაწეობის ავკარგიანობის შესახებ დეტალური ინფორმაციისთვის იხ. ცნობილი რუსი ფილოლოგიისა და ისტორიკოსის, არაერთი სახელმძღვანელოს და სამეცნიერო ნაშრომის ავტორის, მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტის ნ. დურნოვოს საყურადღებო ნაშრომი „ზედი ქართული ეკლესიისა“ (ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხზე), მთარგმნ. გ. ტოტოჩავა, თბილისი 1997; ავტორი იშვიათი გულწრფელობით გადმოსცემს ქართული ეკლესიის იმჟამინდელ ვითარებას, იმ საქმიანობის შუქ-ჩრდილებს, რომელსაც საეგზარქოსო ინსტიტუტი ეწეოდა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე. მოცემულ თხზულებაში ავტორი ამჟღავნებს ქართული საეკლესიო ისტორიის ღრმა და საფუძვლიან ცოდნას. სამწუხაროდ ნ. დურნოვო შეიწირა საბჭოთა რუსეთში განვითარებულმა მოვლენებმა 1937 წელს.

⁶ მღვდ. დ. ოქროპირიძე მოღვაწეობდა XIX საუკუნის პირველ ნახევარში, ეწეოდა მისიონერულ საქმიანობას.

⁷ წმ. მღვდელმთავარი ალექსანდრე ოქროპირიძე სხვადასხვა დროს გახლდათ აფხაზეთის, ქართლ-კახეთისა და გურიის ეპისკოპოსი, დავით გარეჯის და შიო მღვიმის მონასტრების წინამძღოლი. ეწეოდა უაღრესად აქტიურ და ნაყოფიერ საზოგადოებრივ და საგანმანათლებლო მოღვაწეობას. გარდაიცვალა 1907 წლის 16 ნოემბერს. 1995 წელს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის წმინდა სინოდმა ეპისკოპოსი ალექსანდრე წმინდანად შერაცხა. მისი ხსენების დღედ დაწესებულია 8 ნოემბერი.

⁸ ეპისკოპოსი ლეონიდე - საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქი (1861-1921)

⁹ ეპისკოპოსი პიროსი ოქროპირიძე (1874-1922)

¹⁰ დეკანოზი გაბრიელ ოქროპირიძე (1824-1904)

¹¹ მღვდელი ალექსანდრე ოქროპირიძე (1879-1959)

1904 წლის მარტის დამდეგს¹² მამა იროდიონი ცხინვალის ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის წინამძღვრად იქნა გამწესებული. ამ პერიოდში ცხინვალი წმინდა ქართულ დასახლებას წარმოადგენს გარკვეული რაოდენობის სომეხი, ებრაელი და ორიოდე ოსი ეროვნების ოჯახის ჩათვლით. იქვე, ტაძრის გვერდით, დაბინავებული მოძღვრის სახლი იმ პერიოდის ცხინვალის რეგიონის ინტელიგენციის საუკეთესო თავშეყრის ადგილად იქცა. ი. ოქროპირიძის ქალიშვილის, ქეთევან ოქროპირიძის (მეგრელიძე) სიტყვებით რომ ვთქვათ: „მაშინ ცხინვალი აყვავებულ ბაღს ჰგავდა და გამორჩეული ინტელიგენცია ჰყავდა. ჩვენს სტუმართმოყვარე ოჯახში ხშირად იკრიბებოდნენ სოფრომ მგალობლიშვილი, ანტონ ფურცელაძე, დავით კასრაძე, ნიკო ლომოური. ცხინვალშივე იზრდებოდა, ისიც მღვდლის, ვასილ ხიდაშელის ოჯახში მომავალი აკადემიკოსი შალვა ხიდაშელი¹³. ცხინვალში მაშინ სასტუმრო არ იყო და აქ ჩამოსული ყველა გამორჩეული პიროვნება, კათალიკოსი იქნებოდა იგი, გუბერნატორი თუ სკოლების ინსპექტორი, ყოველთვის ჩვენთან ჩერდებოდნენ და იყო გაუთავებელი სტუმრიანობა ჩვენს სახლში“ (საპატრიარქოს უწყებანი 2010/16: 19).

ზემოთ ჩამოთვლილ პირთაგან მამა იროდიონს განსაკუთრებით თბილი ურთიერთობა აკავშირებდა ანტონ ფურცელაძესთან. ამ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესო დეტალია დაცული სოფრომ მგალობლიშვილის მოგონებებში.

1904 წელს ცხინვალის ყოვლადწმინდა ღვთისმშობლის მიძინების სახელობის ეკლესიის წინამძღვრად გამწესებასთან ერთად იროდიონ ოქროპირიძე გორის მაზრის III ოლქის მთავარხუცესად იქნა არჩეული. იმავე წელს¹⁴ ებოძა კამილაგვა¹⁵ და დაინიშნა გორის მაზრის სამრევლო-საეკლესიო სკოლების ზედამხედველად.

მამა იროდიონის ბიოგრაფიაში საგულისხმო დეტალს წარმოადგენს მრავლობითი მცდელობები ქართულ-ოსური პერმანენტულად დამაბული ურთიერთობის დასარეგულირებლად. პირდაპირი დიალოგის, ქადაგებების თუ სხვადასხვა შეხვედრების ორგანიზებით იგი ცდილობს წინ აღუდგეს და შეძლებისდაგვარად გაანეიტრალოს ორ ხალხს შორის არსებული დამაბულობის მუხტი.

როგორც ზ. ოქროპირიძე მიუთითებს, ერთ-ერთი უკიდურესად დამაბული სიტუაციის დროს დეკანოზმა იროდიონმა სიფრთხილით მოუწოდა ოსებს, რომ „ჩვენ ქართველებს და ოსებს თითქმის ათასი

¹² ეს გახლავთ ეგზარქოსალექსი I (ოპოცკის) პერიოდი (1901-1905). ეგზარქოსალექსი I-ის შემდეგ საქართველოს ეგზარქოსად გამწესებული ალექსი I თანამედროვეთა მიერ ხასიათდება, როგორც კეთილი, გულისხმიერი, უბრალო, ყაირათიანი, მკვირცხლი და ენერგიული ადამიანი. მის სახელს უკავშირდება დეკანოზ ივანე ვოსტორგოვის სახელის ამოტივტივება, რომელიც მალე ეგზარქოსის მარჯვენა ხელად იქცა.

¹³ აკადემიკოსი შალვა ხიდაშელის შესახებ იხ. ალ. მღვრიშვილი, ცხინვალის ლიტერატურული და კულტურული ცხოვრების ისტორია, თბილისი 2011

¹⁴ 1904 წლის 6 მაისს.

¹⁵ მეწამული ფერის სამღვდლო კუნკული.

წელიწადი ტკბილი მეზობლობა გვექონდა... ბევრს ქართველსა და ოსს ერთი ძუძუ უწოვია... თუ აქამდე საქართველოს მიწა-წყალზე ხიზნებად ითვლებოდით, ახლა მიწა-წყალი საკუთრებად გეძლევათ... არც სალდათად გაჰყავხართ და ბევრით თავისუფლები ხართ ქართველებზე. ახლა სიკეთისა და მადლობის მაგივრად თქვენ მოღალატეობას აპირებთ... იმახით, რომ მცხეთამდე უნდა დავიჭიროთო... ქართველობაც თუ გაცხარდა ცუდ საქმეს გიზავთ ამ მოღალატეობისთვის..." (ოქროპირიძე 2012: 24).

ირ. ოქროპირიძე საკუთარ ჩანაწერებში დეტალურად აღწერს საუკუნის დასაწყისის ცხინვალს. ობიექტური მემატინის თვალთ ჭვრეტს იქ არსებული ვითარების დეტალებს. იგი არა მხოლოდ აღმწერი და მემატინაა, არამედ უშუალოდ დგას განვითარებული მოვლენების ფერხულში და ადგილზე არსებული რთული ვითარების თანამონაწილეა. ამ სიტყვების თქმისას ძირითადად ვგულისხმობთ 1920 წელს სეპარატისტულად განწყობილ ოსთა დაჯგუფებების მიერ „როკის საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკის“ გამოცხადების მცდელობის ფაქტს. საქართველოს პირველი დემოკრატიული ხელისუფლების არაერთჯერადი გაფრთხილების მიუხედავად, ამზობებულ ოსთა რაზმები არბევდნენ და მარცვავდნენ ცხინვალის მოსახლეობას, პირადი შეხედულებებით ატყვევებდნენ ადამიანებს. დატყვევებულთა ერთ ჯგუფში აღმოჩნდა იროდიონ ოქროპირიძეც, რომელიც სხვათა გვერდით გაუყენეს გზას ფეხით ვლადიკავკაზისკენ.

საკუთარ ჩანაწერებში მამა იროდიონი იუველირის სიზუსტით მოგვითხრობს ამ ფაქტის შესახებ. აქ ნაჩვენებია სეპარატისტთა სახეებიც და დახმარების სურვილით სავსე მადლიერ ნაცნობ ოსთა პორტრეტებიც. ავტორი გვიჩვენებს მკაცრ რეალობასაც და იმ ადამიანებსაც, რომლებიც ყოველმხრივ ცდილობდნენ დახმარებოდნენ და შეწეოდნენ ტყვეებს (ოქროპირიძე 1968: 131).

საგულისხმოა, რომ საქართველოს იმჟამინდელი ხელისუფლების ძალისხმევით მოხერხდა უდანაშაულოდ დატყვევებული მოქალაქეების გათავისუფლება და საქართველოში დაბრუნება. იმავე დღეებში გაზ. „ერთობაში“ მოთავსებული საგაზეთო სტრიქონებით მამა იროდიონი ცდილობს მადლიერება გამოხატოს არსებული ხელისუფლების, ნაცნობ-მეგობრებისა და ყველა გულისხმიერი ადამიანის მისამართით, ვინც გარკვეული წვლილი შეიტანა ტყვეთა გათავისუფლების საქმეში. იგი წერდა: „ჩვენ ოსების ტყვეობიდან დაბრუნებულნი: აფიცრები, გვარდიელები, დეკ. ირ. ოქროპირიძე, მილიციელები და კერძო პირნი, სულ 354 კაცი, გულითადად მადლობას ვუძღვნით კავკასიაში მცხოვრებ ქართველობას, მათ სახელოვან ეროვნულ საბჭოს იმ განუსაზღვრელ შრომისა და გულშემატკივრობისათვის, რომელიც მათ გაწიეს ჩვენი ტყვეობიდან დახსნა-პატრონობაში. ჩვენი ხსოვნიდან ამოუშლელად დარჩება ხსოვნა

და პატივისცემა მღვდ. გიორგი ნათაძის¹⁶ (საბჭოს თავმჯდომარეა), მარიამ ოქროპირიძე-ცაბოლოვისა და სხვების, რომელნიც დახმარებას გვიწევდნენ ერთი კვირის განმავლობაში. ნამეტნავად დიდი ღვაწლი დაგვდო საბჭოს თავმჯდომარემ და კონსულის მოადგილემ მღ. გიორგი ნათაძემ, რომელიც კონსულის მაგივრობის გარდა მდივნობასაც ასრულებდა, რადგან ორივე ქ. თბილისში წასულიყვნენ და მთელი მძიმე ტვირთი მიწერ-მოწერისა, - ჩრეზვიჩაიკა რეკომენბში მთელი კვირის განმავლობაში მისვლა-მოსვლისა და მოლაპარაკებისა დააწვა მღ. გიორგი ნათაძეს. გულითად მადლობას ვუძღვნით აგრეთვე არდონის მღვდელს ნიკოლოზ იტონიევს ოჯახობით, რომელიც დიდი გულშემატკივრობითა და დიდი მასპინძლობით გვინახავდა ხუთ კაცს ტყვეებს მთელი ერთი კვირის განმავლობაში და ალაგირში მცხოვრებ გაბო კოჩიევს ოჯახობით, რომელმაც თბილი გრძნობითა და პურმარლით გაგვამხნევა ტანჯული ტყვეების ერთი ჯგუფი. უაღრეს მადლობას ვუძღვნით ჩვენი რესპუბლიკის მთავრობას და მის გამოგზავნილ პოლკოვნიკ ავქსენტი აბესაძეს¹⁷ იმ მშობლიურ გრძნობა-მზრუნველობისთვის, რომელიც გაგვიწიეს ტყვეობიდან დახსნა-მგზავრობაში“ (ერთობა 1920/157: 3).

1905 წლის 3 თებერვალს მღვდელი იროდიონ ოქროპირიძე დაჯილდოვდა წმინდა ანას III ხარისხის ორდენით, 1908 წლის 15 მაისს სამკერდე ოქროს ჯვრით, ხოლო 1915 წლის 24 ივნისს სიონის საკათედრო ტაძარში გაიმართა მისთვის დეკანოზის წოდების მინიჭების ცერემონიალი. ეკლესიისადმი ერთგული სამსახურის ნიშნად მამა იროდიონის დეკანოზად ხელდასხმის ცერემონიალს უძღვებოდა საქართველოს ეგზარქოსი პიტირიმი.¹⁸ დეკანოზ იროდიონ ოქროპირიძის პორტრეტს საგულისხმო შტრიხს სძენს მისი აქტიური ჩართულობა საქართველოს

¹⁶ გიორგი ნათაძე (1870-1946)-დაიბადა სოფელ მერეთში. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში, რომლის წარმატებით დასრულების შემდეგ მასწავლებლად მუშაობს გორის მაზრის სოფ. ალში, სოფ. სტეფანწმინდაში, თბილისის მაზრის სოფ. პანკისში, ხოლო 1898წლიდან კავკასიის ქართული სკოლის მასწავლებლად. პარალელურად იგი იწყებს მოღვაწეობას ამავე სკოლასთან არსებული ქართული ეკლესიის მოძღვრად. აქტიურად თანამშრომლობდა ილია ჭავჭავაძის „ივერიაში“, ჟურნ. „მოამბეში“ და ა.შ. აქტიურ მონაწილეობას იღებდა საგანმანათლებლო საქმიანობაში, სცენისმოყვარეთა წრის შექმნაში, წარმოდგენების მოწყობაში. იგი გახლდათ „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ კავკასიის განყოფილების მდივანი. 1933 წელს დაბრუნდა თბილისში, მუშაობდა სახელმწიფო მუზეუმის მეცნიერ-მუშაკად, ლიტერატურის მუზეუმში - მათავარ შემნახველად. გარდაიცვალა 1946 წელს.

¹⁷ ავქსენტი აბესაძე დაიბადა 1875 წელს გორის მაზრაში. მონაწილეობდა ბრძოლაში საქართველოს ეროვნულ-სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღსადგენად, მათ შორის ყველაზე მასშტაბურ საყოველთაო-სახალხო შეიარაღებულ გამოსვლებში, რომელიც ცნობილია 1924 წლის აგვისტოს აჯანყების სახელით. 1924 წლის აჯანყებაში მონაწილეობისთვის დახვრეტილ იქნა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ (01. 09. 1924).

¹⁸ არქივისკოპოსი პიტირიმი ოკნოვი (1914-1915) - თანამედროვეთა გადმოცემით პირმოთნე და ორპირი ადამიანი, რომელიც ცდილობდა ქართულ ენაზე საუბარს და წირვის აღვლენას ქართველი ინტელიგენციის გულის მოსაგებად. აცხადებდა, რომ მხარს უჭერდა საქართველოს ეკლესიის ავტოკეფალიის დაბრუნებას თუ მეუფე ლეონიდე არ იქნებოდა წინააღმდეგი. იგი 1915 წლის 23 ნოემბერს ინიშნება პეტროგრადისა და ლადოგის მიტროპოლიტად. დაახლოებული იყო იმპერატორის ოჯახთან, წარჩინებულ მოხელეებთან და ცნობილ გრიგორი რასპუტინთან.

ეკლესიის ავტოკეფალიის აღდგენისთვის ბრძოლაში. პროგრესული საზოგადოება, მათ შორის ქართველი სასულიერო ფენის უდიდესი ნაწილი, ავტოკეფალიის მოპოვებაში ხედავდა სამშობლოს თავისუფლებისათვის გადადგმულ ნაბიჯს და ყოველგვარ ღონეს ხმარობდა ხელისუფლებისთვის წინააღმდეგობის გასაწევად.

აქვე დავძენთ, რომ საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში 1921 წლის 25 თებერვალს შემოჭრილ წითელ ქარბორბალას ფეხდაფეხ მოჰყვა ვითარების რადიკალური შეცვლა და საბჭოური რეპრესიული პოლიტიკა. ახალი იდეოლოგიის ძალადობრივი მანქანა საგულდაგულოდ შეუდგა სასულიერო ცხოვრების ძირფესვიანად ამოძირკვას. ახალი წესრიგის განუკითხაობასა და ტერორში ფიზიკურად განადგურდა უამრავი სასულიერო პირი. ფიზიკური გადარჩენის მცირეოდენი შანსი ეძლეოდათ სულიერად და მორალურად გატეხილთ, მათ, ვინც უარს იტყოდა ღვთისმსახურებაზე და პროლეტარიატის დიდ ოჯახში დაიდებდა ბინას.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ განსაკუთრებით რთულ მდგომარეობაში აღმოჩნდა სასულიერო ცხოვრება. ჯერ კიდევ XIX საუკუნეში მეფის რუსეთის მიერ საქართველოს რუსეთის გუბერნიად გამოცხადების, ავტოკეფალიის გაუქმების, წირვა-ლოცვის რუსულ ენაზე აღვლენის სავალდებულოდ ცნობის პოლიტიკა წარმატებით გაგრძელდა ბოლშევიკური რუსეთის მიერ. საქართველოს გასაბჭოების პირველივე დღეებიდან დაიწყო მიზანმიმართული ბრძოლა ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის წინააღმდეგ.

პირველ წლებში სასულიერო პირები ცდილობდნენ გარკვეული კომპრომისების პოვნას. ეძებდნენ შეთანხმების ყოველგვარ გზებს და შესაბამის განცხადებებსაც ავრცელებდნენ. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა 1923 წლის 3 ივნისს დედაქალაქის ქართველ სასულიერო პირთა საინიციატივო ჯგუფის განცხადება ქვეყნის უმაღლესი ხელისუფლებისადმი. განცხადების ავტორების მიერ ყურადღება გამახვილებულია ქართული მართლმადიდებლური ეკლესიის როლზე საქართველოს ისტორიაში, ქართულ ლიტერატურაში, მწიგნობრობაში და საერთოდ კულტურაში შეტანილ განსაკუთრებულ წვლილზე. ტექსტის ავტორები ცდილობენ ხელისუფლების დარწმუნებას, რომ ქრისტიანობა არ არის ქვეყნის წინსვლისა და განვითარების შემაფერხებელი და საჭიროების შემთხვევაში ეკლესიის მართვა-გამგეობაში შესაბამის ცვლილებებს არ გამორიცხავენ. მზად არიან გადახედონ „მორწმუნეთ შორის რელიგიურ მსოფლმხედველობის წმინდა სახარების მიხედვით გაწმენდა-გასუფთავებას, ეკლესიური წესების გამარტივებას. ამისათვის გთხოვთ მიეცეს სამღვდელეობას და მორწმუნებს შესაძლებლობა შეუდგნენ სათანადო მუშაობას და მომავალში მოწვეულ იქმნას სრულიად საქართველოს საეკლესიო კრება, რომელიც გადასინჯავს სარწმუნოებრივ ყოფა-ცხოვრების ძირითად საფუძვლებს და მართვა-გამგეობის დებულებას“ (სშსსა, III, ფ. 14, საქ. №830, გვ. 59).

ბუნებრივია, მსგავსი ტიპის მცდელობებს არავითარი შედეგი არ გამოუღია. იმ პერიოდის დოკუმენტური მასალა მოწმობს, როგორ მიმდინარეობდა ბრძოლა ეკლესიის წინააღმდეგ. ანტირელიგიური კამპანიის უფრო თვალსაჩინოდ წარმოსადგენად მკითხველს ვთავაზობთ ამონარიდს საქართველოს კომუნისტური პარტიის საოლქო და სამაზრო კომიტეტებში გავრცელებული ცირკულარიდან, რომელშიც ვკითხულობთ: „სარწმუნოებრივ შარლატანებთან ბრძოლამ ღრმა გამოძახილი ჰპოვა მშრომელ მასებში. არ დარჩენილა სოფელი, სადაც სამღვდელოებასთან და მის აპარატთან - ეკლესიასთან უღმობელი ბრძოლის შესახებ ჩვენი ლოზუნგი მშრომელთა ფართო მასებს არ გაეგოთ, როგორც ბრძოლის და საუკუნებრივ ჩაგვრა-მონობისაგან განთავისუფლების ლოზუნგი.

ანტირელიგიური კამპანია, რომელიც ახლა ტარდება, ამტკიცებს, რომ საქართველოს მშრომელი მასები არ ყოფილა ეკლესიის მიერ მორალურად ძლიერ დამონებული. საჭირო დარჩა დამახეხა და მშრომელთა მთელი მასა, როგორც ერთი კაცი, ადგა ეკლესიასთან საბრძოლველად...

ზოგიერთ სოფლებში გლეხობა ისე გაბრაზებული იყო, რომ მზად იყვნენ ძირ-ფესვიანად დაენგრიათ ეკლესიები. ადგილობრივ ხელისუფლებას უხდებოდა მათი დამშვიდება. ბევრ სოფლებში გლეხები ეკლესიებიდან ყრიდნენ ხატებს, იღებდნენ ჯვრებს და იქვე გამოქონდათ დადგენილება მთელი ამ ნაგავის დაწვის და ეკლესიების შენობების კულტურის ტაძრად გადაქცევის შესახებ.

ჩვენს განკარგულებაში მყოფ ცნობებით, ზოგიერთ მაზრებში ყველა ეკლესია დახურულია, ზოგან კი ნახევარი. უკანასკნელი ცნობით დახურულია 450 მეტი ეკლესია და ყველა ისინი გადაქცეულია კლუბბათ, თეატრბათ, ბიბლიოთეკბათ, შკოლებათ, სამკითხველოებათ და სხვა“ (სშსსა, III, ფ. 14, აღწ. №1, ს. №838, ფურც. 8).

არ დააყოვნა მსგავსი სახელისუფლებო პოლიტიკის შედეგმაც. უკვე 1923 წლის მონაცემებით საქართველოს მასშტაბით 1212 ეკლესია დაიხურა, მათ შორის ცხინვალის რეგიონში - 60 (სშსსა, III, ფ. 14, აღწ. №1, ს. №838, ფურც. 6). როგორც ოფიციალური წყაროებით ირკვევა, ცხინვალის რეგიონში ეკლესიების დახურვას განსაკუთრებული წინააღმდეგობა არ მოჰყოლია და მოცემული დროისთვის მხოლოდ რამდენიმე მათგანიღა ფუნქციონირებს.

ასეთ გაუსაძლის პირობებში განაგრძობდა მამა იროდიონი საეკლესიო მსახურებას. მას არ მიუტოვებია ცხინვალის ტაძარი, ვიდრე იძულებით არ დაატოვებინეს მშობლიური ქალაქი და სახლ-კარი. ამ ვანდალური აქტის შემდეგ დეკანოზი იროდიონი უბრუნდება საკუთარ სახლს სოფელ დისევში და ახლა იქ განაგრძობს მრევლზე მზრუნველობას. ახალი დროების ჯალათებმა ვერც რამდენჯერმე დაპატიმრებით და მრავლობითი შეურაცხყოფებით მოახერხეს მხცოვანი მოღვაწის გატეხა, თუმცა მოახერხეს მისი ჯანმრთელობის შერყევა, რის გამოც მალევე გარდაიცვალა. დაკრძალულია იქვე.

ანტირელიგიური კამპანიის გაძლიერების მიზნით იმავე 20-იანი წლების მიწურულს დაიწყო მებრძოლ უღმერთოთა კავშირების¹⁹ დაარსება. ერთიანი საბჭოთა ადამიანის საშიში პროტოტიპის ჩამოყალიბების გზაზე უმთავრეს ხელისშემშლელ ფაქტორს ქრისტიანული რელიგიიდან მომდინარე ეროვნული ტრადიციები წარმოადგენდა. „მუკი“ ძალისხმევას არ იშურებდა ამ ღირებულებათა დაძლევის წინააღმდეგ ბრძოლაში. სხვადასხვა დროს საქართველოს სხვადასხვა რაიონში დაარსებულ 3000-ზე მეტი ერთეული 120 000-ზე მეტ ადამიანს აერთიანებდა.

„Ячейки Союза безбожников должны организовываться на принципе добровольности и они широко должны охватить членов партии, комсомольцев, крестьян – безбожников и интеллигенцию. Задачами ячеек Союза безбожников являются: ведение агитпропаганды против всяких религий, религиозных обрядов (крещение, венчание, похороны со священником поминки, тризны, ставление свечей, приношение венков и т.д.“ (სშსსა, III, ფ. 14, აღწ. 4, ს. №194, ფურც. 158).

„მუკის“ საქმიანობამ განუზომელი ზიანი მიაყენა მოქალაქეთა გარკვეულ ნაწილს ქართული ეკლესიის წინააღმდეგ გატარებული მიზანმიმართული ღონისძიებებით. ის მნიშვნელოვნად აუარესებდა მოქალაქეთა ცნობიერებას, თუმცა, მეორე მხრივ, მნიშვნელოვანი წვლილი შეჰქონდა სახელმწიფო დავალების წარმატებით შესრულების საქმეში. მიუხედავად „მუკის“ მონდომებული საქმიანობისა, სახელმწიფოს მხრიდან მისი დაფინანსება სულ უფრო მცირდებოდა და გარკვეული პერიოდის შემდეგ გაუქმდა კიდევ²⁰ თავისივე შემქმნელების ხელით.²¹

დამოწმებული ლიტერატურა და წყაროები

აქტები... 1874: Акты собранные Кавказской Археографической Коммиссией (ред. А. Берже), Т. VI, ч. I, Тифлис, 1874.

ბუბულაშვილი 2007: ბუბულაშვილი ე., „ოსეთის სასულიერო კომისიის“ მოღვაწეობის ისტორიიდან. კრებული ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები (ა. სონღულაშვილის რედ.), №2. თბილისი, 2007.

გაჩეჩილაძე 1996: გაჩეჩილაძე მ., სამაჩაბლოს ოსთა ყოფა-ცხოვრება, ზნე-ჩვეულება, კულტურა. თბილისი, 1996.

გვერდწითელი... 1990: სამშობლოდან სამშობლოში (შემდგენლები: გ. გვერდწითელი, გ. ბათიაშვილი). რედაქტორი გ. ფანჯიკიძე. თბილისი, 1990.

¹⁹ „მებრძოლ უღმერთოთა კავშირები“ დაარსდა 1928 წლის საქართველოს კომუნისტური პარტიის (ბ) ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების თანახმად. კავშირის მიზნების და გატარებული ღონისძიებების შესახებ დეტალური ინფორმაციისთვის იხ. მ. ბარბაქაძე, „მუკი“ (მებრძოლ უღმერთოთა კავშირი), ჟურნ. „საარქივო მოამბე“, 2010, #8, გვ. 66;

²⁰ მებრძოლ უღმერთოთა კავშირი გაუქმდა საბჭოთა ხელისუფლების 1947 წლის გადაწყვეტილებით.

²¹ აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით იხ. ქ. პავლიაშვილი, საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორია (1800-1945), ნაწ. I, თბ., 2008, გვ. 464.

დურნოვო 1997: დურნოვო ნ., ბედი ქართული ეკლესიისა (ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის საკითხზე). მთარგმნელი გ. ტოტოჩავა. თბილისი, 1997.

ევეცკი 1835: Евецкий О., Статистическое описание Закавказского края. Санкт-петербург, 1835.

თაბუაშვილი 2013: თაბუაშვილი ა., ქალაქ ცხინვალისა და მისი მიმდებარე სოფლების აღწერის დავთრები (XVIII საუკუნის მეორე ნახევარი). თბილისი, 2013.

თოგომვილი 1977: თოგომვილი გ., ვახუშტი ბაგრატიონი ოსეთისა და ოსების შესახებ. თბილისი, 1977.

თოფჩიშვილი 2007: თოფჩიშვილი რ., კავკასიის ხალხთა ეთნოგრაფია, ეთნიკური ისტორია, ეთნიკური კულტურა. თბილისი, 2007.

ისტორიული ვითარება... 1802: Историческое изображение Грузии в политическом, церковном и учебном ея состоянии. Санкт-Петербург, 1802.

კრებული 1871: Сборник сведений о кавказских горцах (В. Пфаф, материалы для истории осетин), выпуск V, Тифлис, 1871.

მღებრიშვილი 2019: მღებრიშვილი ალ., ცხინვალის ლიტერატურული და კულტურული ცხოვრების ისტორია, თბილისი, 2019.

ნადეჟდინი 1869: Надеждин П., Природа и люди на Кавказе и за Кавказом, Санкт-петербург, 1869.

ნადეჟდინი 1891: Надеждин П., Опыт географии Кавказского края, Тула, 1891.

ოქროპირიძე 2012: ოქროპირიძე ზ., ქართველი მისიონერები (ოქროპირიძეები) და ქართულ-აფხაზური და ქართულ-ოსური ურთიერ-ობები. ჟურნალი „ლიახვის ხეობა“, №3, 2012.

ოქროპირიძე 1968: ოქროპირიძე ირ., უღელტეხილზე. ჟურნალი „ლიახვი“. თბილისი, 1968.

პავლიაშვილი 2008: პავლიაშვილი ქ., საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორია (1800-1945), ნაწილი I. თბილისი, 2008.

პატარკაციშვილი 2002: პატარკაციშვილი თ., მოგონებები ცხინვალზე: გაზეთი „შიდა ქართლი“, 2002, №441-442.

სონღულაშვილი 2009: სონღულაშვილი ა., „სამხრეთ ოსეთი“ საქართველოში?! თბილისი, 2009.

სოსიაშვილი 2007: სოსიაშვილი გ., ძიებანი. თბილისი, 2007.

ტყავაშვილი 2009: ტყავაშვილი მ., ქსნის ერისთავების მამულების საკითხი დოსითეოს ფიცხელაურის „ოსეთის სასულიერო კომისიის“ პროექტში. კრებული ახალი და უახლესი ისტორიის საკითხები (ა. სონღულაშვილის რედ.), №2. თბილისი, 2009.

წიწუაშვილი 2014: წიწუაშვილი შ., ქართველ ებრაელთა ეროვნული აზროვნების ისტორიიდან (1915-1926 წწ.). თბილისი, 2014 [ტექსტი დაიბეჭდა დავით ბაზოვის საქართველოს ებრაელთა ისტორიის მუზეუმის შრომებში, IX, თბილისი, 2014].

ერთობა 1920: გაზეთი „ერთობა“, №157, 1920 (ოსების ტყვეობიდან).

მნათობი 1924: ჟურნალი „მნათობი“, №2, 1924.

მწყემსი 1885: ჟურნალი „მწყემსი“, №2, 1885.

საარქივო მოამბე 2010: ჟურნალი „საარქივო მოამბე“, №8, 2010.

საბჭოთა ოსეთი 1990: გაზეთი „საბჭოთა ოსეთი“, №163, 1990.

სამშობლო 1915: გაზეთი „სამშობლო“, №126, 1915.

საპატრიარქოს უწყებანი 2010: ჟურნალი „საპატრიარქოს უწყებანი“, №16, 2010.

სშსსა: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, III, ფ. 14, საქ. №830, გვ. 59.

სშსსა: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, III, ფ. 14, აღწ. №1, ს. №838, ფურც. 8.

სშსსა: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, III, ფ. 14, აღწ. №1, ს. №838, ფურც. 6.

სშსსა: საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს არქივი, III, ფ. 14, აღწ. 4, ს. №194, ფურც. 158.224).